

прикљученија

Бранка Такахаши

РУСКИ ВОЗ, ЖЕНСКИ ВАГОН

Лето је дефинитивно готово и железничка станица у Симферополу испраћа оно мало последњих, мокрих и најежених, туриста. После две недеље апсолутног одмора, почињу да ми раде живци и једва чекам да воз крене; можда је безосећајно, али немам проблема са жаљењем што напуштам Крим, то прелепо, али лошом политком и још лошијом економијом трагично уназађено полуострво.

Ја, додуше, немам права да паметујем. А ко је лошом економијом трагично уназадио мој финансијски положај и довео ме до плац-карте? Знате ли шта је то плац-карта? То вам је резервација за један од 56 (ако се нисам забројала) лежајева у вагону, не са купеима, него у вагону – једном великом купеу без врата и преграда. Оно, јесте, могла сам да паднем и на ниже гране, па да ми ни тај један бедан лежај не буде гарантован, него да морам да дођем раније да заузимам место.

И тако, са резервацијом у руци, идем кроз вагон према свом лежају број 14, надајући се да је то један од оних доњих, постављених уздуж, са десне стране. Они у току дана представљају два седишта, окренута једно према другом, са сточићем између, а ноћу се трансформишу у кревет. Сточић, за време оброка, делите са сапутником над вашом главом, али ако њега мрзи да силази и да се опет пење, онда је читава та територија само ваша, што никако не може да се деси у случају да имате карту за један од четири лежаја преко пута. Они су постављени

попреко, као у обичном купеу, као два кревета на спрат, само што тај купе ничим није изолован од остатка вагона.

Моје место беше једно од тих: доње, окренуто у смеру кретања воза, и док сам ишла према њему, моја карта, коју сам носила у испруженој руци, зацепила се за ранац човека испред мене, и остала без једног угла. Како ми је главни део са свим подацима остао у рукама, нисам обратила пажњу где се сместио човек са парченцетом моје карте. А требало је. Јер то, уопште, није ситница, како се мени чинило; и уопште – мало шта је у животу ситница. Уствари, НИШТА у животу није ситница, ако ћемо право. Не знам како ви замишљате ситницу, али се она мени, на пример, представља у облику тачке. Прођеш поред ње – и не приметиш је; згазиш је – и опет ништа. А оно што људи називају ситницама најчешће су врата у нешто велико, значајно, или ексер на који се обавезно нешто затим окачи, или пушка која обавезно потом опали. Овде ће ме, можда, неки читалац оставити, просто, без речи; други ће ме оставити, пребацујући ми да филозофирам (док је све ово врло, врло далеко од филозофије, и у учинку, и у намери) – нећу се наљутити, нити ћу покушати било кога да задржим, само их молим да прво саслушају овај практични савет: чувајте добро своје возне карте у Русији, и не бацајте оне које вам више не требају; чувајте их до повратка кући, не само из сентименталних разлога и не зато да бисте их положили у кутију са драгим успоменама, типа: биоскопска улазница за филм који сте гледали са својом првом љубављу – већ зато што може да наиђе милиција и да вам тражи на увид карте за сва превозна средства која сте користили од ступања на територију њихове земље. Ако вам само једна коцкица у том мозаику фали, убацују вас у компјутер као прекршиоца не-знам-каквог-оно-беше закона Руске федерације. А све то знам јер је једном мало недостајало да ми се то деси – да на једном другом путовању у последњем тренутку нисам нашла карту за коју сам мислила да сам је бацила, сад бих имала досије у руској милицији.

И тако, значи, нашла сам своје место. Рекла сам добар дан својој сусетки, наспрам које ћу седети и лежати наредних двадесетак сати, и почела да се распакујем на својој клупи и на својој половини сточића. И ту оживљује моје ја са индијанским именом *Пас који је волео возове* – очи му се весело цакле и маше репом као увек кад га господар изводи у шетњу. Знам пуно људи који би радије сели у авион и уштедели себи време (сви они који су на мојих шест дана проведених у возу на релацији Минск – Новосибирск, и назад, вртели главом и гужвали обрве у покушају да схвате толику настраност), али ја не волим да се ПРЕМЕШТАМ из места А у место Б, ја волим да ПУТУјем, да се дружим са саПУТницима, да видим све живо и неживо усПУТ. Волим и кретање воза и ритмичне звуке који прате то поскакивање по шинама. У једном оваквом возу, као ни у једном другом транспорту, можете да

се испружите и спавате, а кад вам досади некретање – извол’те, ходајте до миле воље. Има још један разлог зашто волим возове (и тиме завршавам ову оду железници): могу без гриже савести да се данима излежавам и читам. Не звони телефон, не морам да кувам...

Трзај – и крећемо. На време, наравно. (Изгледа да возови касне у поласку само код јужних Словена; ови Словени овде имају обичај да поштују ред вожње.) Ја испрва гледам кроз прозор и чекам да дође кондуктерка, да прегледа карте и подели постељину. Свесно одлажем задовољство започињања нове књиге за касније, кад наместим кревет.

У руским возовима деведесет девет процената кондуктера је женског пола и већина се не убија од љубазности, али ова што ми се сада заломила, убедљиво је најнесимпатичнија. Одевена у маслинасту униформу, са леденим изразом лица и одбојним манирима – права СС-овка. Уз то, једна од оних што се по сваку цену придржавају правила службе. Једно од тих правила гласи: *йоцејана картиа је неважећа картиа*; мада је мојој карти недостајало само парченце на ком је евентуално писало последње слово последње речи, и мада сам јој објаснила да се све то догодило по уласку у воз, да ми је њена колегиница на улазу преконтролисала карту, ова ме је хладно погледала и рекла да се дам у потрагу за откинутим парчетом, или да купим нову. Наравно да карта у возу кошта много више, и да сам кренула да тражим откинути папирић површине два и по квадратна милиметра, јер сам на крају летовања и пара више немам, а и из принципа нисам хтела да им дам да ме оробе (да сам имала новца, сигурно бих на прво место ставила принцип, али...).

Идем кроз вагон у потрази за мушкарцем са црним руксаком. Црних кофера, торби, ранаца и кеса има сијасет, али у читавом вагону, полуразном, додуше, не налазим ниједног мушкарца. Што значи да је тај мој или отишао у други вагон, или је само неког пратио и изашао. Остала ми је нада да је мој наранцасти папирић можда ту негде испао, одлетео под нечији лежај, па сам тамо и натраг прошла савијена, загледајући под сточиће и лежајеве, што није могло да остане незапажено. Не у овом вагону, и не у овој земљи, јер ће се овде увек наћи, не неки добар човек, већ много добрих људи да вам помогну (ту не убрајам кондуктерке, продавачице и поштанске службенице – од њих то у радно време не очекујте!). Све сапутнице редом су ме питале шта тражим, и одмах гледале под лежајеве и подизале своје ствари. Папирић, наравно, нисмо нашле, али уместо да размишљам како да решим ту ситуацију, ја сам била преплављена разнеженошћу и захвалношћу тим непознатим женама које су биле тако спремне да притекну у помоћ. Истовремено, радовала сам се што у вагону није било мушкараца, јер је то значило да могу и те вечери и сутра ујутро да се пресвучем на свом кревету, а не да се мучим у тесном, и увек мокром, тоалету.

Кад сам се вратила на своје место број 14, сусетка преко пута, лепа жена касних педесетих година, и комшиница са њеног првог спрата су седеле на доњем лежају и увелико се упознавале. Није ми било тешко да замислим шта се дешавало док ме није било: „горња” сапутница је причала како је провела лето, колико ју је коштало, како није могла да одоли чувеним кримским винима, и, ево (показује на огромну црну путну торбу са поквареним рајсфершлусом, из које вири парче некакве тканине и грлић флаше) тегли кући два портоа, три коњака, један шампањац и три кабернеа.

– Треба нешто изнети пред госте, а богами, и зима је дуга, шта фа-ли да се човек понекад и тако загреје.

Она је већ дуго разведена, а од мушкараца, са којима ту и тамо излази, слаба вајда:

– Ха-ха!

И ту према мени окреће своје широко, типично руско лице са крупним плавим, размакнутим очима:

– Да се упознамо, ја сам Тања, а ово је Тамара Петровна. Реците, шта се ова кондуктерка наврзла на вас?

Ја се представим и укратко објасним о чему се ради. Мора бити да сам изгледала прилично дезоријентисано, без животног жара и дара борбе за опстанак, јер је Тања, не само причљива, него и очито врло предузимљива (у шта ћемо се недвосмислено уверити кад мало касније чујемо њену животну причу) решила да ме заштити од очигледне неправде. Кад је кондуктерка поново дошла, ова јој се строго обрати:

– Зашто малтретирасте девојку због такве ситнице? Шта друго може да помисли једна странкиња, него да користите ситуацију да новац од нове карте стрпате себи у џеп!

Мени би страшно непријатно. Била сам уверена да ће избити свађа, јер знам да ја не бих отрпела да ме неко тако јавно и тако неувијено увреди. Али та девојка у униформи је била лишена не само жеље да другима око себе улепша живот, него и да им чини посебне пакости. Дотле ми то није тако изгледало, али из њеног одговора, у ком није било ни примесе увређеног достојанства, ниједне повишене ноте, ја видех да она то стварно не ради зато што је зла или да би се окористила.

– Мени су сви путници, домаћи или страни, исти. Сви морају да имају исправну карту. Општећена карта се не прихвата. Таква су правила.

Али ни Тања се не предаје – ако ништа друго, у питању је имиџ земље. Руси никад нису тако третирали госте!

– Хоћу да разговарам са вашим шефом!

Ја бих се и ту жестоко увредила, али девојци у маслинастом је свеједно:

– Он вам је на почетку шестог вагона.

– Идемо! – командује Тања, и ја као послушно кученце идем за

њом, осећајући како њен борбени дух прелази и на мене, и како читава та ситуација почиње да ме забавља.

Шеф, гојазни четрдесетогодишњак, нас учтиво слуша, уздише, и понавља оно што смо већ чуле у нашем вагону. Јесте, мало је симпатичнији, али се за мој укус мало претерано придржава правила. Да се разумемо, не заговарам ја анархију. Далеко од тога! Да би држава нормално функционисала, нужни су нам закони, мора да постоји ред. Јесте, све то уме да гуши, да укалупљује разбарушеност слободне јединке у тврде оквири, али... тако мора (поготову кад се ради о другима!).

У овој земљи, у чијем возу сада поскакујем и у ком ми држе лекције о правилима, ред има егзотичан призив и малу употребну вредност, и зато ме инсистирање на реду и закону, на примеру овакве једне ситуације, да не кажем глупости, све озбиљније нервира, те објашњавање да мојој карти не фали ниједан важан податак настављам у другом, за октаву вишем тоналитету, и придружујем се Тањи која већ са очигледним уживањем виче на тог доброћудног дебелка. Сироти представник и бројно, и у сваком другом погледу, слабијег дела руске нације све је мањи и све беспомоћнији, све више се повлачи у угао своје тесне просторије, и на крају и буквално диже руке. Придављеним гласом ми каже:

– Реците кондуктерки да вам да постељину, и лака вам ноћ!

И ми победнички одлазимо.

На кримску равницу пада мрак и ја осећам како се опуштам: наметила сам кревет, пресвукла се, проверила да ли може да се чита – светло је пригушено, и свим облицима, људима и предметима, даје пријатну мекоту, али ипак допушта да се без великог напрезања чита. Цветајева ми је на готово – не могу да дочекам да је упознам као прозног писца (је л' се то мени чини, или код нас цветајевска проза није у програмима?). Али, ускоро ме Тања подсећа да на једном оваквом месту индивидуализму, у облику читања, вођења дневника или медитирања, може да се ода само крајње асоцијална особа. А ја намћор нити јесам, нити смем да будем, после указане ми помоћи. Уз то, сада је на реду имиџ моје земље, а Тању и Тамару Петровну интересује одакле сам – јесте ли из Бугарске? Интересантно, овде ме редовно сумњиче да сам из Бугарске; зашто се нико не пређе и претпостави да сам из Србије?

У међувремену до нас долази глас да је вода проврела. Недалеко од улаза, у сваком вагону стоји бојлерчић у коме се греје вода за чај, и питање вруће воде је једно од централних у животу путника возом. Сви са собом носе суву храну, па чајем задовољавају потребу за течношћу, а и разговор лакше клизи уз шољу кафе или чаја. Пошто сам најмлађа, а желим и да захвалим Тањи, ја покупих њену и Тамарину шољу, и пођох по врућу воду. Раније нисам обраћала пажњу како се та вода греје, али овде су при дну бојлера била отворена вратанца и видео се пламен. Није се само видело, него је и пуцкетало и мирисало на

добро загрејану кућу под снегом. Подно ногу ми је стајала кофа са угљем и све заједно је асоцирало на сеоску идилу, за коју не знају они што су читав живот провели у стану са централним грејањем. По други пут тог дана ме обузе разнеженост – прво према сапутницама које су тражиле парче моје карте, а сад према овом препотопском возу у којем воду греју на угаљ. Ко зна, можда се и сам воз кретао захваљујући неком гаравом ложаћу!

У оваквом транспорту врло брзо почнете да делите храну и пиће са сапутницима. Тања никуд не иде без сала и белог лука (сало је оно што му име каже – усољено сало, лој, без ич меса, и звучи као ретка гадост, али ма како ненавикнут и гадљив човек био, у сласт се једе када си гладан и у добром друштву).

– Ја немам намеру ни са ким да се љубим, па ћу да навалим на бели лук, а ви како хоћете! – није пропустила да буде враголаста Тања.

Ја сам на заједничку *совру* положила уштишке. Газдарица код које сам одсела на мору зарађивала је и од продаје уштипака, а пошто су се показали одлични и кад се охладје, купила сам већу количину, да имам до краја пута. На крају смо се сладиле кексом Тамаре Петровне. На четвртастом пати бер-у било је утиснуто име фабрике: Большевик. За фирму чије име асоцира на малог, ружног човека са качкетом, квалитет је био светски.

– И значи, ви сте из Југославије... – са сетним осмехом рече Тамара Петровна. – Ех, шта задеси ту вашу лепу земљу! А знате, ја сам '72. године са културно-уметничким друштвом обишла скоро целу Југославију. Мало је недостајало да у Сарајеву останем. Боже, шта је човек у стању да уради са двадесет и нешто! Добро, ја то нисам урадила, али верујте да сам цео један дан озбиљно разматрала могућност да се удам за младића кога знам тек неколико дана...

Неко време је гледала кроз прозор и више пута хватала ваздух; Тања и ја смо мислиле – ево, само што није наставила, али, да л' зато што је прошло пуно времена, па је било тешко наћи одговарајуће речи за зарђале успомене, или зато што није била тип човека који о нечему тако личном лако говори пред непознатима, тек, изгледало је да о краткој сарајевској љубави нећемо сазнати више ништа. Међутим, воз је чудно место, место где људи исповедају своје страхове, грешке и стидове, онако како их никад не би поверили ни најближима; место где се све те сторије, само што су изговорене, растворе у ваздуху као дим парне локомотиве. Тања је и ту била верзирана, јер, док сам ја у себи одустајала од коментара у стилу: није да се хвалим, али ништа без Југовића – она није сматрала да треба да се уздржи:

– И, шта је било после? Јесте се покајали?

– Н-нее... не, таман посла... – почела је полако Тамара Петровна – напротив, сигурна сам да бих се много више кајала да сам пристала.

Ма, хај'те, молим вас, па ко се удаје после неколико дана познанства, и то још у иностранству! Друга култура, људи, обичаји... Уз то, код куће ме је чекао Серјожа, некако се подразумевало да ћемо се узети... Он можда није био тако атрактиван, као високи, црномањсти Ненад... да, Ненад се звао, не знам које је народности био, то тад, знате, у Југославији није било важно... ух, умео је да се удвара као нико на свету... Ма, ко зна... са таквим казановом ме сигурно ништа добро није чекало, а Сергеја сам познавала, са њим није требало да буде никаквих непријатних изненађења...

Међутим, неисказано, али на крају недовршене реченице и нелагодност у ваздуху, јасно су говорили да у том браку није било ни много пријатног. Тања није дозвољавала да ишта остане да лебди:

– А-ха, ту смо! Пије, је л' да?

– Сергеј је умро пре четири године. Да, пио је, то га је и отерало у гроб. Али није био лош човек, увек се бринуо да у кући има новца, био је брижан отац, имамо две дивне ћерке, а сада, ево, и унука и унуку... Ма, у суштини, брак као брак. Чак, могу да кажем, успешан. Подигли смо, образовали и срећно удали ћерке, мислим да то, између осталог, опредељује успех брака. А како је било нама двома... Ни боље, ни горе него свима око нас...

Од несреће је страшније само још кад човек због несреће мора да се правда, кад из исконске потребе да пред другима, а још важније – пред собом – не испадне потпуни губитник, почне да своје поразе проглашава за победе, да у тренуцима среће, макар како ретким и кратким, види милост божју, ускраћену обичним смртницима, или, у случају оних разумнијих, да своју бол тажи тако што ће јој дати општељудски карактер. А најстрашније је кад све то емоционално-мислено багтрање не успе да превари ама баш никог.

– ... у почетку није пио толико да бих га доживљавала као алкохоличара, а кад је то попримило озбиљније размере, већ смо имали децу и ја нисам радила... А он је, и поред тога, редовно доносио новац у кућу и бринуо се да имамо најосновније. Није да нисам била разочарана, али у то време апсолутно нисам помишљала да га оставим. Знате, кад око себе видите искључиво такве бракове, долазите до закључка да је ваш сасвим нормалан, и ту се не жалите на свој лош избор или на горку судбину која је баш вас задесила, него на то што је живот такав... А после сам навикла; најважније ми је било да су деца жива и здрава...

– И трпели сте га док вас бог није ослободио?! Свака вама част! Ја сам се свог сама ослободила – уз одлучни ударац бридом длана о бутину започела је своје поучно казивање Тања.

– Шутнула сам ђубре после једанаест година малтретирања, и једино ми је жао што то нисам раније урадила! Прво је пропијао само своју плату, а онда почео да узима и ону моју црквицу. Живели смо све

бедније, а дете је расло и требало му је пружити пуно тога. Међутим, господин је одбио кад су му нудили да вози у једној добростојећој приватној фирми. Молићу лепо, испод нивоа је једном шефу продавнице да буде нечији шофер! А мени није било испод нивоа да идем у Пољску да шверцујем! Скота савршено није узбуђивало што ја, да простите, са болесним јажницима целу зиму стојим на бувљаку. Ух, сваки пут се изнервирам кад се тога сетим! Него, девојке, треба залити ово познанство. Шта кажете на чашицу кримског коњака?

Наздрављамо за познанство, за здравље, и, као што се то у овој земљи ради, трећу чашу испијамо за љубав – све оговарајући сироте руске мужеве што се превише друже са чашицом.

– А онда су ми неке цуре предложиле ову козметичку фирму – дошла је до главног у својој причи Тања. – Има широку дистрибуциону мрежу, и треба им још продаваца; кажу, само ако човек није лењ, може добро да заради. Рек’о, ’ајде да пробам, немам шта да изгубим. Онај мој се смејао и у очи ми говорио да сам глупа: народ бедан, нема ни за најнужније, баш ће, каже, да купује руменило и лак за нокте. Али не зна он Рускиње! Не само он, него већина овдашњих мушкараца. Наша жена ће да одваја од уста, али ће бити негована и нашминкана. И хвала богу што је тако, јер сам ја захваљујући томе за три године купила себи и сину станчић и решила се будале. Ја кад вам кажем, ови наши мушки не вреде једног нашег неналакираног нокта! Не би им требало дозволити да нам се приближе! Ако икад опет пожелим да се удам, отићи ћу у Југославију, Тамара Петровна, да исправим вашу грешку! Смејте се ви, а ја то озбиљно. Сигурна сам да су Рускиње и Југословени добра комбинација. Јесте видели колико је авиона, пуних наших жена, довезло Министарство за ванредне ситуације, кад је НАТО бомбардовао Југославију? А да се, не дај, боже, деси обратно, тешко да би нашли Југословенку, која се прешла да се уда за неког нашег, да је одвозе одавде! Нису луде да се удају за наше паћенике, кад имају своје мушкарце, високе, црномањасте, и још добре удвараче!

Ја сам до малочас била испуњена смешним националним поносом и спремна да убирем ловорике популарности својих земљака-заводника, али после оваквог хвалоспева би ми жао свих тих руских и плавооких Сергеја, Антона, Максима, и осетих потребу да ставим неки тегтић на њихов тас, који се беспомоћно љуљао високо у ваздуху. Мислим да нисам издала националне интересе тиме што сам им испричала како у мом комшилуку живи лепа Лариса, која је потегла са Сахалина да се уда за веселака и нерадника Зокија, да и зими и лети стоји на бувљаку и да се сваке јесени преганга са добављачима дрва за огрев.

Воз успорава, спрема се да стане у Чернигову. Тањи очи почињу да играју, обува патике и узима новчаник.

– Могу вам рећи да вам је Чернигов добра прилика да накупујете

воћа и стаклених сувенира. Ја сам овде прошле године купила јефтин лустер. Али, боље је да сиђете на перон, ови што доносе у воз, више траже – рече она и нестаде на слабо осветљеном перону.

Двадесет минута убеђивања са бакама-плетиљама да нам не требају вунене мараме; са самосталним пољопривредним произвођачима како верујемо да њихове јабуке и шљиве нису прскане, али да немамо места у пртљагу; са шверцерима-стакларима, испрва, како се бојимо да нам се њихове лепе рукотворине не разбију – далеко путујемо – затим да нећемо, и тачка, а на крају, као последњи аргумент у самоодбрани, како никад у животу нисмо виделе тако ружне лабудове.

Отправник возова дува у пиштаљку, и трговци нас у журби напуштају. Већ крећемо, кад нам се враћа задихана и поруменела Тања, жонглирајући ведром јабука и трима дињама.

– Кол’ко су вам тражили за јабуке?

– Једанаест гривни.

– Е-хе-хе, а ја купила за девет. А диње што су јефтине, скоро упола од цене доле на мору. Ал’ ће да се обрадује Мишка, синак мој, највише воли диње.

Поглед ми махинално клизи по највишој, трећој, полици, затрпаној њеним пртљагом. Тешко ми је да замислим како је све то унела у воз, а још теже – како ће све то, и ведро јабука и три диње приде, однети кући. Чекаће је Мишка, то сигурно, али тешко да и Мишка има више од две руке.

– Девојке, да попијемо за успешну куповину! Шта кажете, рецимо, на порто? – и не чекајући одговор на своје реторичко питање, отвара флашу и сипа нам. – Је л’ да је супер што смо све кренуле возом? Иначе, кад бисмо се упознале?! Дајте још једном да наздравимо за познанство, и да нас све и даље прати срећа, да увек имамо овако лепо друштво!

Очи јој сијају, а тело је у покрету и кад седи. Невероватна жена; Тамару Петровну и мене полако омамљују алкохол и касни ноћни сати, а Тања би овог часа почела да агитује да идемо на игранку, само да чује да се негде у возу организује. Ја такву енергетску бомбу још нисам срела. Не могу да је замислим опхрвану тешким мислима о несрећном браку, о смислу живота и мрачним економским перспективама земље у којој живи. Исто тако је не видим како плете или везе, како у замраченој соби трпи редовни напад мигрене. Чини ми се да таквима ни грип не може ништа! Она, вероватно, просто не допушта мислима о евентуалним болестима или било каквим недаћама да јој одузимају време; живи сад и овде, и увече леже задовољна постигнутим, или са решеношћу да сутра савлада оно што се данас није дало. Поред њене виталности, сви други изгледају беживотно, губитнички, и није ни чудо што је отпустила мужа – сигурно није могао да је прати. Сироти Мишка, није му лако...

Нема игранке, али зато имамо нову сапутницу. На оном лежају који сам ја меркала, оном што се претвара у два места за седење и стоцић, долази женица на почетку четрдесетих, говори: добро вече, и почиње да расклапа лежај.

– О, нови члан путујуће компаније! – узвикује Тања, и са флашом у руци се премешта на крај свог лежаја, ближе новој комшиници.

– Хајде да се упознамо, па до Кијева да буде веселије и вама и нама. Ја сам Тања, ово је Тамара Петровна, а имамо и једну сапутницу из братске Србије. А ви нам реците како се зовете, и извадите одмах шољу, ево имамо порто, па да наздравимо за познанство.

– Хвала вам, ја не пијем...

– Их, један гутљај, од тога се сигурно нећете пити, а гарантујем вам да ћете лепо спавати – Тањине сјајне очи и испружена рука у којој држи флашу готову за сипање, приморавају придоншицу да почне да копа по пртљагу.

– Извините, сад ћу ја... ево!... а, није... требало би да је ту; знате, паковала сам се на брзину... аха, ево је... извините... – и наша нова сусетка пружа танку руку преко пролаза међу лежајевима.

– Тааа-ко, – штедро налива лидер наше компаније. – Него, не чусмо како се зовете.

– Ах, да, извините, ја ту око ствари... Мада, ако стварно попијем све што сте ми сипали, до Кијева нећу бити у стању да се представим. Зовем се Ирина, и драго ми је што је друштво женско и пријатељски расположено.

И мени је било драго што је нова сапутница пријатељски расположена, чак причљива, јер је на почетку изгледало да ће се држати по страни, а на постављена питања одговарати смушеним извињавањима. То што сам ја помислила, Тања није пропустила да прокоментарише:

– Пре него што сте се представили, три пута сте рекли извините. Да вам ја кажем: не ваља вам то! Ви сте очигледно лепо васпитани, али тај ко вас је васпитавао, очито вам је заједно са манирима усадио и осећај кривице. Јесам погодила?

Иринине крупне плаве очи, широко отворене, пуне недоумице и несхватања ко је ова жена што је у поноћ поји вином и подвргава психоанализи, на то *јесам погодила?* које је опет било више тврдња него питање, смешно трепнуше са задршком, као кад детету у игри дунете у лице. На то се све четири слатко насмејасмо, мало дуже него што бисмо се иначе – ипак је у игри био и слатки кримски порто.

– Немојте да се плашите, нећу вам ништа! То вам ја говорим за ваше добро. Него, дајте шоље, хајде, девојке, да наздравимо за женску смелост и независност!

И опет испијамо, мада нас је већ добрано ухватило, али не у једном даху, до дна, већ пре пијуцкамо, и после сваког гутљаја облизујемо усне, да не пропустимо коју капљу божанственог напитка.

– Тања, ви сте, претпостављам, психолог, или тако нешто? – пита Ирина, сад већ опуштеније.

– Психолог-аматер. Радим као трговачки путник у једној америчкој козметичкој фирми. Посао нам се састоји од директног контакта са људима, углавном са купцима, па често имамо предавања из психологије, тако да имам основна знања. Шта кажете, нисте чули за нашу фирму? Имамо јако квалитетну козметику, ево баш при себи имам комплет сенки у гами која идеално иде уз ваше очи, и суптилан седефасторозе лак, сигурна сам да ви користите такве боје. Сад ћу да вам покажем! – и Тања, сушта предузимљивост и пословност и на одмору и у поноћ, вади велик несесер.

– О, не, нисам вам ја никаква муштерија! – подиже Ирина кошпачту руку са кратко подрезаним ноктима. – Шминкам се врло ретко, а нокте не мажем никад; а уз то, и листају се...

– Онда препоручујем ову крему за негу ноктију и кутикуле, лично сам је испробала, и да знаш, откад је користим, а судове и веш перем у рукавицама, види: ни заноктица, ни листања. Кад ти кажем, сусрет са овом фирмом ме је препородио! Научила сам да се негујем, схватила да се лепота не завршава на крају двадесетих. Узми, Ирка! Ова једна тубица ти је довољна за пола године, видећеш невероватну промену – из Тање говори и продавац, и прави, женски, познавалац женских проблема.

– Јао, извините... нешто нисам при парама, можда други пут... Изгледа да сам се мало заборавила на летовању и потрошила више него што сам планирала – са осмехом кривца одбијала је Ирина. Била је крива пред собом, пред том љубазном женом, а биће крива вероватно и пред ближом и даљом породицом, и пред колегиницама и комшиницама које су ово лето провеле код куће.

– Опет се извињаваш! – као строго ће Тања, и ставља крему поред Ирине поље. – Ово је „пробник”, и ја и не покушавам да ти га продам.

Ирина са чела склања косу која јој уопште не смета.

– Па, не знам, непријатно ми је... тек тако да узнем... Јао, хвала! Знате шта, Тања, ево узмите моју адресу и телефон; кад будете долазили у Кијев, обавезно се јавите, ја ћу да вам покажем град, провешћу вас по музеју Булгакова, ја тамо радим. Не, не, таман посла, то не значи да имате обавезу! Ја сам само мислила зашто да плаћате водича, кад то могу ја, и баш би ми било драго...

На помињање Булгакова живнусмо Тамара Петровна и ја; Тања у музеју није била, нити планира:

– Свака част и вама и вашем Булгакову, али није то за мене. Чак два пута сам узимала да читам *Мајстџора и Маргаритју*, али ми ништа није било јасно. Мене ако књига не ухвати на првих десет страна, ја то остављам. Боље по музеју водите нашу гошћу из Србије, она вам силази у Кијеву.

– О, да, свакако, са задовољством – Ирина премешта своје крупне плаве очи изненађеног детета на мене. – Ви сте чули за Булгакова?

Могу да јој одговорим као у оном вицу о Црногорцу: их, чула...!; могу увређено да јој објасним да ја нисам из Бурундија (и да увредим становнике братске републике Бурунди); могу да јој одржим предавање о Србима, народу небеском, о томе како се јело на нашем двору док су немачки краљеви јели рукама... Опредељујем се за кратку констатацију да наш образовни систем можда није савршен, али да нам пружа знања из многих области.

Иринине крупне очи постају још крупније; она одмахује главом и своје кошчате руке у гесту заклинања ставља на мршаве груди:

– О, не, извините, молим вас, последње што сам имала на уму је да вас вређам... тако ми је непријатно... ја некад стварно умем да лупим. То сам вас питала јер сам недавно упознала групу Амриканаца, и они никад нису чули за Михаила Булгакова, па сам још увек под тим утиском... А за неког ко је читао и ко воли тог писца, наш музеј је права посланица. Сви ми водичи смо или магистрирали или докторирали на Булгакову, и код нас можете да сазнате истину о његовом односу са совјетским властима, о оном злосрећном писму Стаљину, о томе како је Михаил Афанасјевич једно време био зависан од наркотика... Ех, ја кад почнем да причам о Булгакову, не умем да станем... сигурно вас гњавим...

Сирота лепа и занимљива жена, која не зна ни да је лепа, ни да је занимљива. У праву је Тања, мора да су је васпитавали да буде скромна, да добро учи, носи сукњу која покрива колена и косу везану у реп. Мени је било јасно да пред собом имам особу која до детаља зна мог омиљеног писца, и могла бих до јутра да је слушам, али наше сапутнице једва држе очи отворене, те гасимо светла. Цео вагон, са тридесетак спавачица, тоне у мрак.

Лежајеви су недовољно широки, недовољно дугачки и недовољно меки, али ја некако сваки пут успевам да се лепо наспавам. И још да ми буде удобно. Из таме спуштених капака изненада се појављује мисао-свитац – живот је леп, и пре него што схватим о чему он то – фењерчић се гаси, и опет мрак. Ритмично љуљање воза као сито сеје виђено, доживљено, помишљено, речено; све то пада некуд, у подсвест и заборав, и мрежица одозго остаје пуста. Морфеј царује...

Ујутру ми видно поље испуњава непознато женско лице.

– Но, ево је, буди се – каже непозната, очигледно не мени.

А онда се обраћа и мени лично:

– Добро јутро! Надам се да вас нисам ја пробудила.

Седам и гледам око себе; удишем мирис кафе, чаја и хране. Моје сапутнице су се пресвукле у дневну одећу, сложиле постељину, и спремају се да доручкују.

– Какво је то спавање до десет сати, ха? – као строго ће Тања.
– Ја сам крива, до ситних сати сам је држала са својим Булгаковым,
– каже дежурни кривац Ирина.

Тамара Петровна се смеје:

– Младост је то. Пустите је да се наспава до миле воље. Кад дође у моје године, будиће се са првим светлом, а то није баш увек пријатно.

– А ви немојте ту да стојите, него донесите шољу и врућу воду, имам супер кафу на растварање – обраћа се Тања девојци са којом је мени почео дан.

Тања позива у госте тако, као да је до америчке козметичке фирме радила у командном саставу оружаних снага СССР.

Ја намештам кревет и одлазим да се умијем, а онда се пресвлачим ту, где и све моје сапутнице, и мислим исто што су сигурно и оне мислиле – како је fino што нема ниједног мушкарца у вагону. Тања и нова чланица друштва седе на Тањиној клупи и пребирају садржај великог несесера са логотипом америчке фирме. Тамара Петровна и Ирина причају о Кијеву некад и сад, о чувеној торти Кијевска, о деци... Пада киша и ја се мало теже будим, па ми одговара што су све четири заузете једна другом. Полако пијем кафу и мислим како ћу за два дана бити код куће; како ћу да мељем и кувам нашу, турску (!) кафу. А за два сата стижемо у Кијев... и ако се за та два последња сата не појави контрола, којом ми је претила кондуктерка кад ме је терала да купим нову карту, биће ово још једно лепо путовање.

Само што сам то помислила, кроз вагон прође наша кондуктерка са двојицом крупних момака. Били су у оделима, и на грудима су имали зихернадлом закачене пластичне картице са фотографијом. Прођоше поред мог лежаја, а строга униформисана девојка ме и не погледа.

– Ако се не варам, ово је била контрола, а они нису показали ни најмање интересовање за моју поцепану карту – рекох својим сапутницама.

– Ах, да, ја сам заправо због тога и дошла код вас – рече гошћа. А онда сам се заблемула у козметику. Ово сам хтела да вам кажем: да не бринете за карту, кондуктерка је јутрос, кад је чистила, извукла метлом испод једног лежаја парченце ваше карте, и ставила га у џеп.

Било ми је драго што је проблем решен и што ми више неће досађивати том бесмислицом, а с друге стране нисам могла да се начудим карактеру кондуктерке: шта ју је коштало да дође и да ми каже?!

Нови лик у овој руској галерији на точковима је о себи дао следеће податке: име – Елвира; узраст – 27 година; брачно стање – неудата, и намерава да то и остане.

– Зашто? – пита је Тамара Петровна.

– Зато што је институција брака у корену погрешна. Брак без лажи и жртвовања је неодржив. А ако већ не може да траје, ја бирам да се у све то не упуштам. Поготову што не желим да са педесет будем

уморна од живота куварице и праље мужу, који мисли да је жени место у кући. Нека, хвала, нагледала сам се своје мајке и њена три мужа!

– А-ха, о феминизму је реч! – узвикну Тања, као да ју је ухватила у некој непоштеној радњи.

– Да, и не видим у томе ништа лоше. Напротив, свака жена би требало бар мало да буде феминисткиња... – ватрено држи говор Елвира, али је ја чујем све приглушеније, као кроз тапацирана врата, јер одједном схватам да не знам шта о свему томе мислим ја; јесам ли ја бар мало феминисткиња, и има ли мој брак теоријске шансе да траје онолико колико смо једно другом обећали на венчању? Или ћемо бити заједно док не потрошимо физичку привлачност, па ћемо се поштено развести и поћи свако својим путем, да тражимо нове партнере од којих ће нам неко време лупати срце и клецати колена? Или ћемо изродити децу и унуке, насмејани се сликати на њиховим рођенданима, да би око осамдесете једно рекло да више не може да живи ту фарсу, село у први воз, и умрло у кући отправника возова на некој станици у провинцији, ни на самрти не дајући опроштај оном другом? Ређају се питања и застрашујуће аналогije, а одговоре не знам... Наравно да не знаш, ниси Ванга! – кажем себи, љута што трошим драгоцену енергију, уместо да се концентришем на сад и овде. Игра случаја (или судбина) ми је наменила овакво уникатно путовање у чисто женском возу, између осталог можда и зато да видим ком сам полу ближа: еманципованом или патријархалном. Под патријархалношћу, наравно, не подразумевам прање мужевљевих ногу, али чарапе му перем. И чарапе, и све остало. Машина пере мој веш – не видим зашто не бих убацила и његов. Пеглам своју одећу – не видим зашто не успут и његову. Да ли тиме страдају моја интелектуалност и женско достојанство? Он често зна да скува – и то ради за обоје. Кад га замолим да усиса – он усиса цео стан, не само са своје стране кревета. Све у свему – прилично еманципован дечко! А шта се данас уопште сматра еманципацијом, женском еманципацијом? То што жена ради и што је економски независна од мушкарца? Данас се то у већем делу света подразумева. А да ли то обавезно значи и испуњење њених жеља и успех у животу? Нису ни све жене исте, немају исте циљеве и тежње, зато мислим да је еманципација двосекли мач. Јесам за то да способна жена буде на челу корпорације, али ми је жао кад је видим како барабар са мушкарцем меша малтер или на минус 20° разбија лед на путу. Мушкарци су јачи пол, и треба им оставити послове у којима се тражи физичка снага. Али, мушкарци су исто тако и вечити дечади, који се прво играју аутићима, а онда аутомобилима; који прво покушавају да се наметну као поглавице у играма Индијанаца и каубоја, а онда би да буду поглавице друштва, фирми, партија у друштвено-пословно-политичким играма. Некад ће њихови кликери бити најјачи и они ће вам поносно о

томе причати, а некад ће долазити уплакани, јер им је неко јачи лупио чвргу. Најбоље што можете да учините тада је да им не делите савете, него да их просто саслушате и пољубите милу главу, да прође. Али не очекујте од њих исто то; они долазе са планете Марс, и немојте да се чудите или љутите кад се понашају као марсовци. Жена која инсистира на једнакости и реципрочности односа са мушкарцем, има да удара главом о зид до краја живота, или док не схвати колико се разликујемо. А ја сам, као, схватила, и то ми гарантује успех у браку, и животу уопште. Феминисткиње тешко да би ме примиле у своје редове... закључујем док воз клизи дуж перона број 1 кијевске станице.

Захваљујем својим сапутницама на пажњи коју су ми указивале, желим им све најбоље и опраштам се, а са Ирином договарам сусрет у кући милог нам Михаила Афанасјевича. Жудим за тушем, и силазим међу првима, теглећи потезу торбу. Један младић ми нуди помоћ, али ја мислим само како да што пре дођем до хотела, и, не заустављајући се, кажем:

– Хвала, могу сама.

Да ли је био разочаран што му је пропала прилика да заради, или се понудио без задњих намера, и био хладно одбијен, тек, зачух за собом:

– Феминисткиња!